

MATS GREIFF: *Kontoristen. Från chefens högra hand till proletär. Proletarisering, feminisering och facklig organisering bland svenska industrijänstemän 1840-1950.* Malmö, Bokförlaget Mendocino, 1992. 439 s., ill. SEK 190,-.

Den foreliggende bog er en svensk doktorafhandling, som er udsprunget af det arbejdshistoriske forskningsmiljø ved Historiska Institutionen, Lunds Universitet. Mats Greiff har haft til hensigt at undersøge, hvorledes det daglige kontorarbejde udførtes inden for den industrielle sektor i Sverige i perioden 1840-1950. Han ser på, hvilke forandringer, der fandt sted, og hvorledes de ansatte reagerede herpå. På forhånd har han fokuseret på tre forandringsprocesser. For det første vil han undersøge, om der fandt en proletarisering sted inden for erhvervet. For det andet har han ønsket at belyse karakteren og konsekvenserne af den feminisering inden for arbejdsstyrken, man kan iagttage. Endelig behandles de kontoransattes reaktioner på udviklingen i form af organiseringsbestræbelser.

Analysen foretages på virksomhedsniveau, idet Mats Greiff lægger stor vægt på, at undersøgelsen af arbejdsprocessen bliver så konkret som muligt. Til det formål har han udvalgt to virksomheder, Kockums Mekaniska Verkstad i Malmö og Svenska Kullagerfabriken i Göteborg. Afhandlingen dækker perioden 1840-1950, som atter opdeles i tre tidsfaser: »det håndværksmæssige kontor« frem til o. 1910, »overgangen fra det håndværksmæssige til det fabriksmæssige kontor« 1910-20 og endelig »det fabriksmæssige kontor« i tiden efter 1920. Kildemæssigt benytter han blandt andet de to virksomheders arkiver, statistisk materiale og interviews med tidligere ansatte.

Afhandlingen konkluderer, at der fandt en proletarisering sted, og at kontorarbejdet undergik en degraderingsproces. I den første tid var de kontoransatte tættere knyttet til ledelsen og havde større overblik over hele arbejdsgangen. Ligeledes var karrieremulighederne bedre, idet uddannelsen var bredere. Efter Første Verdenskrig vandt Taylorismen og »scientific management« frem inden for kontorarbejdet med arbejdsdeling, standardisering og mekanisering af opgaverne. De fleste var nu beskæftiget med rutinepræget, ukvalificeret arbejde, mens et fåtal var knyttet til beslutningstagningen. Avancement blev ligeledes vanskeligere, da det store flertal ikke blev bredt oplært. Det var imidlertid ikke den enkelte, der følte denne degradering, idet der var tale om en proces over flere generationer. Kvinderne blev ledelsens murbrækkere ved indførelsen af ny teknologi, men der fandtes ingen modstand mod kvinderne blandt mændene inden for kontorfagene, idet mændenes arbejde ikke blev forringet, og det var nye jobs, der blev besat med kvinder. De kontoransatte begyndte at organisere sig i mellemkrigstiden. Andelen af organiserede steg fra 1930 til 1950 fra 1 til over 50 procent. En del af forklaringen lå i en ændret klassebaggrund, idet mange ansatte efterhånden kom fra arbejderklassen. Arbejdsgiverne kæmpede hårdt imod disse bestræbelser, og i 1936 måtte man sikre organisationsretten ved lov.

Afhandlingen tager en række spørgsmål op, som også er aktuelle inden for den danske, beslægtede forskning, men i det foreliggende tilfælde sker det på et mere konkret plan, end det ofte ses. Forskere med interesse for arbejdsliv, organisering, køn og klasse kan hente megen inspiration her.

Birte Broch